

FRBR i FRANAR¹

FRBR AND FRANAR

Tinka Katić

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

tkatic@nsk.hr

Sažetak

Prvi dio rada nastavlja se na rad *Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa i UNIMARC format : strukturiranje strojno čitljivog zapisa za staru knjigu*, izložen na 4. seminaru Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture (Rovinj, 2000.). Radi kontinuiranog praćenja razvoja i moguće primjene modela entitet-odnos prikazat će se dva rada o funkcionalnim zadacima bibliografskih zapisa izložena na 25. seminaru o knjižničnim sustavima u Pragu, lipnja 2001. te zaključci radionice održane na istu temu.

U drugom dijelu rada daje se kratak pregled aktivnosti Radne grupe za funkcionalne zadatke i obrojčavanje preglednih kataložnih jedinica, od njezina osnutka 1999. do danas. U nastavku, slijedeći metodologiju definiranja funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica koju je na 67. zasjedanju IFLA-e u Bostonu 2001. izložila predsjednica Radne grupe Françoise Bourdon, predlaže se mogući pristup utvrđivanju osnovnih entiteta koji bi bili predmet preglednih kataložnih jedinica (normativnih zapisa). Prijedlog se temelji na entitetima definiranim u studiji *Functional requirements for bibliographic records*, a trebat će ga dopuniti entitetima koji se pojavljuju i u drugim izvorima relevantnim za ovo područje.

Gljučne riječi: funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa, FRBR, funkcionalni zadaci preglednih kataložnih jedinica i uputnica (normativnih zapisa), FRANAR, model entitet-odnos, entiteti, odnosi, bibliografski zapisi, pregledne kataložne jedinice i uputnice, UNIMARC zapisi, XML

Summary

The first part of the article is a continuation of the paper *Functional requirements for bibliographic records and the UNIMARC format : structuring the MARC record for the older books*, which had been presented on the 4th seminar Archives, Museums, Libraries: Possibilities of Co-operation within the Environment of the Global Information Infrastructure (Rovinj, 2000). In order to establish a continuous introspection into the course of developments and possible applications of the entity-relationship model, two papers on functional requirements for bibliographic records that were presented during the 25th Library Systems Seminar in Prague in June 2001 will be discussed in this article, along with the conclusions formed at the end of the workshop dealing with the same topic.

¹FRBR : Functional requirements for bibliographic records = Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa; FRANAR : The Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records = Radna grupa za funkcionalne zadatke i obrojčavanje preglednih kataložnih jedinica

The second part of the article gives a brief overview of the activities of the Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records - FRANAR, from its founding in 1999 to the present day. In addition, following the methodology of defining the functional requirements for authority records which had been presented by the chair of the Working Group Françoise Bourdon during the 67th IFLA Council and General Conference in Boston, 2001, a possible approach to define the basic entities which should be the subject of an authority record is here proposed. The suggestion is based on the entities defined in the study *Functional requirements for bibliographic records*, and will have to be completed by entities appearing in other sources relevant to this area.

Keywords: functional requirements for bibliographic records, FRBR, functional requirements for authority records, FRANAR, entity-relationship model, entities, relationships, bibliographic records, authority records, UNIMARC records, XML

1. Uvod

Ovaj je rad logičan nastavak rada *Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa i UNIMARC format: strukturiranje strojno čitljivog zapisa za staru knjigu*² s 4. seminara Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, u kojem je model entitet-odnos razmotren u odnosu na format UNIMARC te opisana struktura strojno čitljivog zapisa za staru knjigu utemeljena na načelima definiranim u studiji *Functional requirements for bibliographic records*.³ Uz ostale moguće primjene modela entitet-odnos, u uvodnom dijelu tog izlaganja istaknuta je važnost definiranja funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica koji bi bili komplementarni funkcionalnim zadacima bibliografskih zapisa.

Istraživanje mogućnosti primjene modela entitet-odnos i na pregledne kataložne jedinice, odnosno definiranje funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica povjereno je Radnoj grupi za funkcionalne zadatke i obrojčavanje preglednih kataložnih jedinica (The Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records, u daljnjem tekstu: FRANAR). Stoga će se u ovom radu prikazati dosad poznate/obznanjene aktivnosti te Radne grupe. No, prije toga, radi kontinuiteta, ukratko bih izvijestila o daljnjim zbivanjima vezanim za razvoj te mogućnosti praktične primjene FRBR-a o kojima je bilo riječi na 25. seminaru o knjižničnim sustavima (Prag, 6.-8. lipnja 2001.) kojeg je organizirao ELAG (The European Library Automation Group).⁴

²Katić, Tinka. Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa i UNIMARC format : strukturiranje strojno čitljivog zapisa za staru knjigu. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 81-94.

³Functional requirements for bibliographic records : final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records ; approved by the Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing. Muenchen : K. G. Saur, 1998. (UBCIM Publications, New Series ; 19)

⁴25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/>.

2. Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa

Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa bili su tema dvaju pozvanih izlaganja i jedne radionice na ELAG-ovu Seminaru. Pri dogovoru s direktoricom Seminara Paulom Goossens, od pozvanih predavača (Patrick Le Boeuf, Francuska nacionalna knjižnica, Pariz i Tinka Katić, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb) bilo je zatraženo da iznesu svoje viđenje daljnjeg razvoja FRBR-a.

O mogućoj praktičnoj primjeni FRBR-a u okviru ELAG-a (*FRBR: toward some practical experiences in ELAG*),⁵ govorio je Patrick Le Boeuf. On se poziva na zainteresiranost "elagera" da se model entitet-odnos ne promatra samo kao novo teorijsko postignuće, već i kao model koji bi našao praktičnu primjenu u za sada eksperimentalnoj bazi podataka unutar ELAG-a. Posebnost te baze podataka jest u tome što ona ne bi sadržavala transkodirane MARC zapise, već sasvim nove zapise strukturirane u nekom drugom formatu. Napuštajući MARC strukturu, eksperimentalna baza podataka bila bi od početka i u cijelosti dizajnirana u XML formatu.

Vizualno efektним primjerima⁶ pokazao je kako bi se u takvoj eksperimentalnoj bazi podataka mogle predstaviti tri bibliografske obitelji. Prva je, zapravo, "samačka". Predstavljeno je djelo *Ma vie: 1912-1980* koje postoji samo u jednoj verziji (izrazu) i jednom izdanju (manifestaciji). Ovim je primjerom autor želio upozoriti na mnoštvo takvih "samaca", osobito u nacionalnim tekućim bibliografijama koje su dužne bilježiti cjelokupnu proizvodnju na svom području, za koje je model entitet-odnos potpuno neprikladan, odnosno nepotreban. Druge dvije obitelji, povezane "roditeljskim" i "bratsko-sestrinskim" odnosima (*parent works, sibling works*), predstavljene su dvama primjerima. U prvome su prikazane veze između Musorgskijeve opere "Boris Godunov", Puškinove drame "Boris Godunov", libreta, studije o operi itd., a u drugome je Corroneljev Zemaljski globus postavljen u odnos s CD-ROM-om na kojem je prikazan, s ugovorom o izradi globusa za Louisa XIV itd. Složenost odnosa između tih djela, njihovih izraza i manifestacija prava su poslastica za FRBR modeliranje!⁷

Svoje je izlaganje završio razmišljanjima o stvaranju pretraživačkog sustava koji bi poprilično složenu strukturu modela entitet-odnos predočio korisniku na što jednostavniji način i izrazima razumljivijim korisniku od usko stručne terminologije.

U tom su se smjeru vodile rasprave i na radionici *What benefits do we expect from an FRBR based automated catalogue*,⁸ što ne bi trebalo čuditi, jer ih je, uz Maju Žumer, pripremio spomenuti Patrick Le Boeuf. Raspravljalo se o

⁵Le Boeuf, Patrick. FRBR : toward some practical experiences in ELAG. // Integrating heterogeneous resources : 25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/Welcome.html>.

⁶Vidjeti i Power Point prezentaciju P. Le Boeufa na adresi: <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/Welcome.html>.

⁷Isto.

⁸What benefits do we expect from an FRBR based automated catalogue : workshop. // Integrating heterogeneous resources : 25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/workshops.html>.

sljedećim pitanjima: što je različito u FRBR okruženju, kako implementirati teorijski model entitet-odnos, kako prikazivati FRBR zapise te kako osigurati migraciju zapisa iz postojećih kataloga.

Prvi je zaključak radionice da katalog više nije samo niz monolitnih bibliografskih zapisa poredanih po strogim pravilima, odnosno računalna replika tradicionalnoga kataloga na listićima, već mreža povezanih podataka. Katalozi koji budu utemeljeni na modelu entitet-odnos omogućavat će navigaciju unutar kataloga, koja je vrlo slična onome što nazivamo *surfanjem* webom.

Vezano uz temu implementacije modela entitet-odnos, većinu sudionika u raspravi nije zadovoljila demonstracija finskog softvera Aura jer da se samo povećanjem veza u tradicionalnome MARC zapisu ne dopušta stvaranje baze podataka koja bi ispunjavala sve potencijalne zadatke FRBR-a.

Što se tiče migracije postojećih MARC zapisa, prikazana su dva skandinavska projekta (danski VisualCat i zajednički švedsko-finski projekt FRBR/MARC) koji posebnim algoritmima prevode MARC zapis u, prema ocjeni sudionika radionice, knjgi četverorazinski model entitet-odnos.

Da MARC još nije mrtav, ne samo kao format u kojem je izrađena neizbrojiva količina zapisa, već i kao format na kojeg se može računati i u budućnosti, pokušala sam dokazati u svom izlaganju o primjeni FRBR-a pri katalogizaciji starih knjiga (*The application of the FRBR to rare book cataloguing*).⁹ Polazeći, dakle, od potpuno suprotnog stajališta, razmotrila sam svrhu modela entitet-odnos kao skupa (agregata) informacija kojeg zahtijeva funkcionalni pristup u skladu sa zahtjevima korisnika. Analizom potpunih bibliografskih zapisa, nastalih u UNIMARC formatu i strukturiranih na bibliografskim načelima koja uključuju sve tri skupine entiteta i njihove odnose unutar pojedine skupine i između različitih skupina, nastojala sam pokazati da takvi bibliografski zapisi mogu iskazati odnose potrebne za pristup svim relevantnim elementima opisa.

U pojedinim zapisima najprije su opisani entiteti prve skupine (djelo, izraz, manifestacija, primjerak). Kako bi se uspostavile veze s entitetima druge (osobe i korporativna tijela) i treće (pojam, objekt, događaj, mjesto) skupine, elementima opisa dodane su pristupnice. Rezultat je takvog opisa uspostavljanje veza/odnosa unutar istog zapisa: npr. autor-djelo (odnos: stvaranje); prevoditelj-izraz (odnos: realizacija); tiskar/nakladnik-manifestacija (odnos: proizvodnja); vlasnik/donator-pojedinačan primjerak (odnos: vlasništvo). Odnosi između različitih zapisa, odnosno kolokacijska funkcija kataloga, uspostavljena je pomoću jedinstvenoga stvarnog naslova, imena autora i predmetnica.

Drugim riječima, skupovi informacija okupljeni su na jednome mjestu prema svojim zajedničkim funkcijama. Takav zapis omogućava modularan pristup zato što sadrži:

- a) *elemente opisa* (npr., entitet *manifestacija* - u ISBD-u skupina izdavanje, raspačavanje itd., opisan je sljedećim elementima: mjesto izdavanja itd., ime tiskara itd., godina izdavanja itd., napomene o izdavanju, tiskanju itd. te relevantni kodirani MARC podaci),

⁹Katić, Tinka. *The application of the FRBR to rare book cataloguing*. // Integrating heterogeneous resources : 25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/Welcome.html>.

- b) *pristupnice* (npr., pristupnica za mjesto izdavanja, tiskanja itd., ime tiskara, ime raspačavatelja) i
- c) *odnose*. Ti odnosi mogu funkcionirati unutar određenog entiteta (npr., ime tiskara, godina izdavanja i mjesto izdavanja itd.), kao i između drugih (modularno opisanih) entiteta (npr., djelo-izraz-manifestacija). Nasuprot tome, u linearnom opisu poput ISBD-ova, podaci se nižu prema redoslijedu elemenata na naslovnoj stranici.

Premda se na prvi pogled čini da se isti podaci mogu dobiti i u ISBD zapisu, FRBR navodi na razmišljanje o tome kako opisati, prikazati i pristupiti bibliografskim podacima kao agregatu tj. skupu istovrsnih informacija. To su odista prave prednosti uporabe ovog modela! No, da bi se one i ostvarile, razvoj FRBR-a mora se povezati s razvojem FRANAR-a, odnosno s definiranjem funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica (normativnih zapisa) kako bi se teorijski podržalo integriranje bibliografskih i normativnih zapisa, koje u praksi već funkcionira u integriranim bibliografskim i normativnim bazama podataka.

3. FRANAR: osnivanje i zadaci

Aktivnosti FRANAR-a nastavljaju se na djelovanje Radne grupe za minimalnu razinu zapisa preglednih kataložnih jedinica i ISADN (The IFLA UBCIM Working Group on Minimal Level of Authority Records and ISADN, u daljnjem tekstu: MLAR), koja je djelovala od 1995. do 1998., a neki njezini članovi uključeni su i u rad FRANAR-a (v. popis članova). Ona je završila radom u prosincu 1998. objavivši konačan izvještaj koji je sadržavao i popis *Obvezni elementi podataka za međunarodno korištenje zapisa preglednih kataložnih jedinica*.¹⁰

Nova je radna grupa (FRANAR) osnovana u travnju 1999. na posebnom sastanku Koordinacijskog odbora IFLA-ina Razdjela za bibliografsku kontrolu (Division of Bibliographic Control). FRANAR radi pod egidom Razdjela za bibliografsku kontrolu i Programa univerzalne bibliografske kontrole i međunarodnog MARC-a (UBCIM Programme).¹¹ Grupi predsjedja Françoise Bourdon, Francuska nacionalna knjižnica (Sekcija za bibliografiju, MLAR, Stalni odbor za UNIMARC), a članovi su: Christel Hengel-Dittrich, Njemačka knjižnica; Olga Lavrenova, Ruska nacionalna knjižnica; Andrew McEwan, Britanska knjižnica (MLAR, INDECS); Eeva Murtomaa, Sveučilišna knjižnica Helsinki (Sekcija za bibliografiju, MLAR, veza prema ICA/CDS); Glenn Patton, OCLC (Sekcija za katalogizaciju); Henry Snyder, Kalifornijsko sveučilište Riverside (Sekcija za rijetke knjige, CERL); Barbara Tillet, Kongresna knjižnica (Sekcija za katalogizaciju, FRBR, MLAR); Harmut Walravens, Međunarodni ISBN ured, Njemačka (Sekcija

¹⁰Opširnije o četverogodišnjem radu MLAR-a te popis *Obvezni elementi podataka za međunarodno korištenje zapisa preglednih kataložnih jedinica* vidjeti u članku Mirne Willer, članice obje radne grupe, Rad na međunarodnoj dostupnosti zapisa preglednih kataložnih jedinica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 42, 1-4(1999), 43-70.

¹¹Annual Report 1999 of the IFLA UBCIM Core Programme. <http://www.ifla.org/VI/3/annual/ann99.htm>.

za novine, ISO/TC46/SC9) i Mirna Willer, Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb (Sekcija za informacijsku tehnologiju, MLAR, Stalni odbor za UNIMARC, CERL).¹²

Od njezina osnutka pa do danas održavani su sastanci tijekom zasjedanja IFLA-e u Bangkoku 1999.,¹³ Jeruzalemu 2000.¹⁴ i u Bostonu 2001.¹⁵ Zahvaljujući posebnoj novčanoj potpori, Grupa se izvanredno sastala u svibnju 2001. u Parizu u Francuskoj nacionalnoj knjižnici.

Na prvom sastanku u Bangkoku utvrđeni su zadaci FRANAR-a:

- 1) definiranje funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica po uzoru na funkcionalne zadatke bibliografskih zapisa,
- 2) proučavanje izvedivosti međunarodnoga standardnog broja za normativne podatke (International Standard Authority Data Number - ISADN): definiranje moguće upotrebe i korisnika, utvrđivanje za koju je vrstu zapisa takav broj potreban, ispitivanje moguće strukture broja i načina upravljanja njime,
- 3) povezivanje IFLA-e s drugim zainteresiranim stranama koje se na neki način bave normativnim datotekama, kao što su: INDECS (Interoperability of Data in E-Commerce Systems), ICA/CDS (International Council on Archives / Committee on Descriptive Standards), ISO/TC46 za međunarodno obrojčavanje i opisne standarde, CERL (Consortium of European Research Libraries) itd.¹⁶

Budući da aktivnosti vezane za ispunjenje drugog i trećeg zadatka FRANAR-a nisu usko povezane s temom ovoga rada, one se neće iznositi.¹⁷

Izlaganje Françoise Bourdon *Functional requirements and numbering of authority records (FRANAR): to what extent authority control can be supported by technical means?*¹⁸ na Sekciji za katalogizaciju na 67. zasjedanju IFLA-e u Bostonu 2001. prvi je opširniji javno dostupan dokument o djelovanju FRANAR-a. U tom izlaganju, autorica prvi zadatak - definiranje funkcionalnih zadataka

¹²U zagradama su navedeni nazivi/akronimi IFLA-inih sekcija, odbora i radnih grupa kojima su članovi FRANAR-a pripadali, odnosno pripadaju, kao i akronimi organizacija, projekata itd. unutar i izvan knjižnične zajednice kojima pojedini članovi pripadaju, ostvarujući tako vezu prema "drugim zainteresiranim stranama", kako je to definirano u trećem zadatku Radne grupe, navedenom u nastavku članka.

¹³65th IFLA Council and General Conference, Bangkok, 20-28 August, 1999. <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/105-80e.htm>.

¹⁴66th IFLA General Conference, Jerusalem, 13-18 August, 2000. <http://www.ifla.org/IV/ifla66/66intro.htm>.

¹⁵67th IFLA Council and General Conference, Boston, 16-25 August 2001. <http://www.ifla.org/IV/ifla67/index.htm>.

¹⁶Vidjeti: Minutes of the meeting of the Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). // <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/105-80e.htm>, kao i Annual report 1999 of the IFLA UBCIM Core Programme. // <http://www.ifla.org/VI/3/annual/ann99.htm>.

¹⁷Zainteresirana čitatelja upućujem na izlaganje: Bourdon, Françoise. Functional requirements and numbering of authority records (FRANAR) : to what extent authority control can be supported by technical means? // <http://www.ifla.org/IV/ifla67/pprog-e.htm#6>.

¹⁸Bourdon, Françoise. Nav. dj.

preglednih kataložnih jedinica, ocjenjuje znatno težim negoli definiranje funkcionalnih zadataka bibliografskih zapisa.¹⁹ U izloženoj metodologiji definiranja funkcionalnih zadataka nazire se struktura na kojoj je utemeljena studija o FRBR-u (entiteti-atributi-odnosi- postupci korisnika-osnovni zadaci nacionalnih preglednih kataložnih jedinica):

- 1) odrediti entitete (i odnose, *nap. T. K.*) koji će se razmatrati,
- 2) identificirati elemente podataka koji čine zapis pregledne kataložne jedinice,
- 3) utvrditi upotrebu zapisa pregledne kataložne jedinice i tko su njihovi korisnici i
- 4) utvrditi način organiziranja elemenata podataka.

Ad 1

Iako se u izlaganju, prema ocjeni autorice, nudi više pitanja negoli odgovora,²⁰ za pretpostaviti je da će kao polazište pri utvrđivanju funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica poslužiti entiteti identificirani u FRBR-u.

Ad 2

Za svaki od utvrđenih entiteta potrebno je odrediti elemente podataka za opis. Kao izvore za popis i definiranje elemenata podataka ili, rječnikom FRBR-a, atributa, F. Bourdon nabraja sljedeće standarde: GARE,²¹ GARR,²² UNIMARC/A²³ i MLAR.²⁴ Iz tih se standarda može izlučiti popis atributa i standardizirana struktura zapisa. Ono što ostaje za učiniti jest stvarna studija o bilježenju i definiranju elemenata podataka koji čine normativni zapis prema njegovoj upotrebi tj. definirati razinu normativnog zapisa (potpun zapis, srednji zapis, skraćeni zapis). Ovdje autorica spominje i niz drugih problema utvrđivanja normativnih elemenata unutar normativnog zapisa te određuje li normativni oblik korisnik, menadžer, kontekst ili štogod drugo. Naglašava i terminološka pitanja koja treba riješiti, npr. normativni zapis, normativni podatak, normativne informacije.

Ad 3

Normativni zapisi ponajprije služe katalogizatorima pri utvrđivanju pristupnica za bibliografske zapise u postojećim katalozima. No, oni su danas ponuđeni i korisniku kao pomoć pri pretraživanju, ali i kao dodana vrijednost koja poboljšava bibliografsku informaciju (vidjeti, npr.; WebPAC Nacionalne i sveučilišne

¹⁹Nav. dj., str. 8.

²⁰Nav. dj., str. 9.

²¹Guidelines for authority and reference entries / recommended by the Working Group on an International Authority System : approved by the Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Information Technology. London : IFLA International Programme for UBC, 1984.

²²Guidelines for authority records and references / revised by the IFLA Working Group on GARE Revision. 2nd ed. Muenchen : K. G. Saur, 2001. (UBCIM Publications, New series ; 23)

²³UNIMARC manual : authorities format. 2nd revised and enlarged ed. Muenchen : K. G. Saur, 2001. (UBCIM Publications, New series ; 22)

²⁴Mandatory data elements for international shared resource authority records : report of the IFLA UBCIM Working Group on Minimal Level Authority Records and ISADN. [Frankfurt a/Main] : IFLA UBCIM, 1998. <http://ifla.inist.fr/VI/3/p1996-2/mlar.htm>. Vidjeti i bilješku 10.

knjižnice).²⁵ Autorica na ovome mjestu upozorava i na to što normativna datoteka ne smije biti. Ona nikako ne smije biti biografski rječnik, imenik korporativnih tijela i sl.

Ad 4

Kao najteži problem ostaje modeliranje normativnih zapisa nakon što se definiraju entiteti i njihovi atributi te stvarne i moguće upotrebe takvih zapisa. Modeliranje je specijalna tehnika kojoj, prema autoričinu sudu, članovi Radne grupe - svi odreda vrhunski stručnjaci iz knjižnične zajednice, nisu vični. Iako se velika pomoć očekuje od suradnje sa stručnjacima koji rade na međunarodnim projektima (npr. INTERPARTY, LEAF, CERL Thesaurus, MACS, EAC), F. Bourdon drži da bez angažmana konzultanata, kao što je to bio slučaj pri modeliranju FRBR zapisa, neće biti moguće obaviti taj zahtjevniji zadatak. Kako angažiranje konzultanata nije predviđeno, a Radna grupa nije profilirana i zadužena da to bez stručne pomoći učini, F. Bourdon se zapravo ograđuje od tog zadatka odnosno stvaranja modela koji bi imao jednako važan utjecaj kao što ga ima FRBR model. Kako će se i kada riješiti ostali zadaci, ostaje da se vidi!

4. Mogući razvoj

Kao što je već spomenuto, kao polazište pri utvrđivanju funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica, odnosno konstruiranju FRANAR modela trebali bi poslužiti entiteti identificirani u FRBR-u. To su tri skupine entiteta:

1. djelo, izraz, manifestacija, primjerak
2. osobe, korporativna tijela
3. objekti, mjesta, događaji i pojmovi; entiteti prve skupine - stvarni naslovi (djelo, izraz, manifestacija, primjerak)

Iako se entiteti sve tri skupine normiraju u bazama podataka preglednih kataložnih jedinica i uputnica (normativnim datotekama), FRANAR modelom bit će obuhvaćene samo prve dvije skupine.

Entiteti, npr., osoba ili korporativno tijelo, u bibliografskom zapisu postoje u podacima o odgovornosti kao biografski entiteti tj. pojave iz izvanjskog svijeta. U postupku organiziranja informacija kojim se stvara bibliografski svijet tj. normiranjem imena/naziva tih entiteta, oni postaju bibliografskim identitetima.²⁶ Pojedini biografski entitet (npr., osoba, korporativno tijelo) može imati jedan ili više bibliografskih identiteta (npr., pravo ime i pseudonim, tekući i stari naziv). Bibliografski identitet/identiteti postaju entiteti u FRANAR-u. Ti su entiteti sadržani u bazi podataka preglednih kataložnih jedinica, a svoju funkciju dobivaju tek kad se povežu sa zapisima u bibliografskoj bazi.

²⁵Vidjeti: <http://www.nsk.hr>.

²⁶Prema definiciji navedenoj u Mandatory data elements for internationally shared resource authority records : report of the IFLA UBCIM Working Group on MLAR and ISADN pod bibliografskim identitetom razumijeva se svako ime/naziv koje/koji se odnosi na autorstvo. On se odnosi na jedinstveni oblik imena/naziva tj. ne uključuje varijantne oblike.

4.1 Odnosi entiteta “djelo”, “izraz”, “manifestacija” i “primjerak” i bibliografskih identiteta “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela”, “obiteljsko ime” i “zemljopisni naziv”²⁷

Normirana imena osoba i nazivi korporativnih tijela te obiteljska imena povezuju se s entitetima djelo, izraz, manifestacija, primjerak s četiri²⁸ različite vrste odnosa koje se očituju kroz odgovornost za *stvaranje, realizaciju, proizvodnju i vlasništvo*.

Na razini entiteta “djelo” javlja se odnos “stvaranje”. On povezuje FRBR entitet “djelo” s FRANAR entitetom “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela” ili “obiteljsko ime”, koji je odgovoran za intelektualni i/ili umjetnički sadržaj djela. Taj se odnos može izraziti pojmovima: *autor općenito, suautor, pisac, sastavljač, kompozitor, libretist* itd., odnosno sintagmom *primarna odgovornost* (Slika 1).

FRBR entitet	ODNOS vrsta	FRANAR bibliografski identitet
djelo	“stvaranje” intelektualnog i umjetničkog sadržaja	ime osobe / naziv korporativnog tijela / obiteljsko ime → autor → koautor → pisac → kompilator → sastavljač → slikar → kipar → dizajner itd.

Slika 1. Odnos “stvaranje” na razini entiteta “djelo”

Na razini entiteta “izraz” javlja se odnos “realizacija”. Njime se FRBR entitet “izraz” povezuje s FRANAR entitetom “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela” ili “obiteljsko ime”, odgovornim za realizaciju intelektualnog i/ili umjetničkog sadržaja djela. Taj se odnos objašnjava izrazima kao što su npr.: *izvođač, prevoditelj, aranžer, ilustrator, urednik* itd., odnosno sintagmom *sekundarna odgovornost* (Slika 2).

²⁷Entiteti “obiteljsko ime” i “zemljopisni naziv” ne javljaju se u FRBR modelu, već su preuzeti iz UNIMARC manual : authorities format.

²⁸Budući da se u okviru FRANAR-a neće razmatrati entiteti 3. skupine, izostavlja se i peta vrsta odnosa - predmetni odnos.

FRBR <i>entitet</i>	ODNOS <i>vrsta</i>	FRANAR <i>bibliografski identitet</i>
izraz	“realizacija” djela	ime osobe / naziv korporativnog tijela / obiteljsko ime → izvođač → prevoditelj → aranžer → ilustrator → urednik itd.

Slika 2. Odnos “realizacija” na razini entiteta “izraz”

Na razini entiteta “manifestacija” javlja se odnos “proizvodnja”. On se može definirati kao odnos FRBR entiteta “manifestacija” s FRANAR entitetom “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela” ili “obiteljsko ime”, koji je odgovoran za bilježenje, proizvodnju, raspačavanje itd. djela odnosno njegova izraza. Odnos “proizvodnja” može se objasniti izrazima kao što su: *izrađivač, tiskar, knjigoveža, nakladnik, raspačavatelj* itd. I ta se vrsta autorstva naziva *sekundarnom odgovornosti*.

Isti se odnos javlja i na razini entiteta “primjerak”. FRBR entitet “primjerak” povezan je s FRANAR entitetom “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela” ili “obiteljsko ime”, koji je odgovoran za izradu konkretnog primjerka odnosno jedinice knjižnične građe. To poglavito vrijedi za staru knjigu, ali i za one knjige koje su se izrađivale po uzoru na njih. Taj se odnos može izraziti pojmovima: *knjigoveža, ilustrator, iluminator* itd. ili, rječnikom suvremenih standarda, *sekundarnom odgovornosti*.

FRBR entitet “manifestacija” trebao bi uključiti i FRANAR entitet “zemljopisni naziv” tj. mjesto proizvodnje. Taj se odnos može definirati kao: *proizvedeno/tiskano/raspačavano u*. On nije eksplicitno zabilježen u FRBR-u (Slika 3).

FRBR <i>entitet</i>	ODNOS <i>vrsta</i>	FRANAR <i>bibliografski identitet</i>
manifestacija	“proizvodnja” (materijalizacija, bilježenje, izrada, raspačavanje itd.)	ime osobe / naziv korporativnog tijela / obiteljsko ime → proizvođač → tiskar → nakladnik → raspačavatelj → knjigoveža zemljopisni naziv → mjesto izd.
primjerak		ime osobe / naziv korporativnog tijela / obiteljsko ime → knjigoveža → ilustrator → iluminator itd.

Slika 3. Odnos “proizvodnja” na razini entiteta “manifestacija” i “primjerak”

Na razini entiteta “primjerak” javlja se još odnos “vlasništvo” koji se može definirati kao odnos FRBR entiteta “primjerak” s FRANAR entitetom “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela” ili “obiteljsko ime”. Može se označiti izrazima: *bivši vlasnik*, *sadašnji vlasnik*, odnosno sintagmom *sekundarna odgovornost*.

Odnos “vlasništvo” može se javiti i na razini entiteta “djelo” i “izraz”. On se realizira kao odnos FRANAR entiteta “ime osobe”, “naziv korporativnog tijela” ili “obiteljsko ime” prema FRBR entitetima “djelo” i “izraz”. Može se označiti izrazima: *vlasnik autorskog prava* (autor, prevoditelj itd.) (Slika 4).

FRBR <i>entitet</i>	ODNOS <i>vrsta</i>	FRANAR <i>bibliografski identitet</i>
djelo, izraz	“vlasništvo” nad djelom, izrazom, primjerkom	ime osobe / naziv korporativnog tijela obiteljsko ime → vlasnik autorskog prava (autor, prevoditelj itd.)
primjerak		→ bivši vlasnik (sakupljač) → sadašnji vlasnik (knjižnica)

Slika 4. Odnos “vlasništvo” na razini entiteta “djelo”, “izraz” i “primjerak”

4.2 Odnos entiteta “djelo”, “izraz”, “manifestacija” i “primjerak” i bibliografskog entiteta “stvarni naslovi”

Uz imena osoba, nazive korporativnih tijela, obiteljska imena i zemljopisne nazive, u FRANAR-u moraju biti zastupljeni i stvarni naslovi koji identificiraju entitete 1. skupine u FRBR-u.

Normirani stvarni naslovi povezuju se s bibliografskim entitetima prve skupine (djelo, izraz, manifestacija, primjerak) na sljedeći način: djelo je imenovano jedinstvenim stvarnim naslovom za djelo, izraz jedinstvenim stvarnim naslovom za izraz, dok su manifestacija i primjerak imenovani stvarnim (varijantnim) naslovima (Slika 5).

FRBR entitet	ODNOS vrsta	FRANAR bibliografski identitet
djelo	imenovano je	jedinstvenim stvarnim naslovom
izraz	imenovan je	jedinstvenim stvarnim naslovom
manifestacija	imenovana je	stvarnim naslovom (varijantnim)
primjerak	imenovan je	stvarnim naslovom (varijantnim)

Slika 5. Odnos entiteta “djelo”, “izraz”, “manifestacija” i “primjerak” prema bibliografskom identitetu “stvarni naslovi”

5. Zaključak

U tablicama prikazanim na slikama 1-5 u rubrici FRANAR navedeni su entiteti koji bi trebali biti u središtu zanimanja pri definiranju funkcionalnih zadataka preglednih kataložnih jedinica. To su ponajprije oni koji imaju uporište u FRBR modelu (osobe, korporativna tijela, stvarni naslovi): *ime osobe*, *naziv korporativnog tijela* i *stvarni naslovi* (jedinstveni stvarni naslov za djelo, jedinstveni stvarni naslov za izraz, stvarni naslov manifestacije i stvarni naslov primjerka). Njima su pridodani još entiteti *obiteljsko ime* i *zemljopisni naziv* koji se prema 2. izd. priručnika UNIMARC/A također normiraju. Hoće li se uključiti i drugi entiteti navedeni u priručniku UNIMARC/A, poput imena i stvarnog naslova, imena i skupnoga stvarnog naslova, zaštitnih znakova te oblika, žanra i drugih fizičkih karakteristika, odlučit će članovi Radne grupe. Oni će, isto tako, odlučiti hoće li se u popis razmatranih entiteta uvrstiti i entiteti iz drugih relevantnih standarda, kao i oni karakteristični za izvanknjižnične zajednice, npr. nakladničku, arhivističku, muzejsku i sl.

Nakon utvrđivanja entiteta koji se normiraju u bazama podataka preglednih kataložnih jedinica, slijedi postavljanje modela koji bi trebao obuhvatiti attribute tih entiteta i njihove međusobne odnose vezane uz vrstu odrednica i vrstu preglednih kataložnih jedinica (normativnih zapisa). Model bi, isto tako, trebao uspostaviti

odnos prema entitetima u zapisima u bibliografskim bazama podataka. Dakle, on bi trebao jasno pokazati povezanost ovih dviju baza podataka.

LITERATURA

Annual report 1999 of the IFLA UBCIM Core Programme. <http://www.ifla.org/VI/3/annual/ann99.htm>.

Bourdon, Françoise. Functional requirements and numbering of authority records (FRANAR) : to what extent authority control can be supported by technical means? <http://www.ifla.org/IV/ifla67/pprog-e.htm#6>.

Functional requirements for bibliographic records : final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records ; approved by the Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing. Muenchen : K. G. Saur, 1998. (UBCIM Publications, New Series ; 19)

Guidelines for authority and reference entries / recommended by the Working Group on an International Authority System : approved by the Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Information Technology. London : IFLA International Programme for UBC, 1984.

Guidelines for authority records and references / revised by the IFLA Working Group on GARE Revision. 2nd ed. Muenchen : K. G. Saur, 2001. (UBCIM Publications, New series ; 23)

65th IFLA Council and General Conference, Bangkok, 20-28 August, 1999. <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/105-80e.htm>.

66th IFLA General Conference, Jerusalem, 13-18 August, 2000. <http://www.ifla.org/IV/ifla66/66intro.htm>.

67th IFLA Council and General Conference, Boston, 16-25 August 2001. <http://www.ifla.org/IV/ifla67/index.htm>.

Katić, Tinka. The application of the FRBR to rare book cataloguing. // Integrating heterogeneous resources : 25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/Welcome.html>.

Katić, Tinka. Funkcionalni zadaci bibliografskih zapisa i UNIMARC format : strukturiranje strojno čitljivog zapisa za staru knjigu. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 81-94.

Le Boeuf, Patrick. FRBR : toward some practical experiences in ELAG. // Integrating heterogeneous resources : 25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/Welcome.html>.

25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/>.

Mandatory data elements for international shared resource authority records : report of the IFLA UBCIM Working Group on Minimal Level Authority Records and ISADN. [Frankfurt a/Main] : IFLA UBCIM, 1998. <http://ifla.inist.fr/VI/3/p1996-2/mlar.htm>.

Minutes of the meeting of the Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/105-80e.htm>.

UNIMARC manual : authorities format. 2nd revised and enlarged ed. Muenchen : K. G. Saur, 2001. (UBCIM Publications, New series ; 22)

Willer, Mirna. Rad na međunarodnoj dostupnosti zapisa preglednih katalogskih jedinica. / / Vjesnik bibliotekara Hrvatske 42, 1-4(1999), 43-70.

What benefits do we expect from an FRBR based automated catalogue : workshop. // Integrating heterogeneous resources : 25 Library Systems Seminar / ELAG, Prague, 6-8 June, 2001. <http://www.stk.cz/elag2001/workshops.html>.